

MAHMUT MAKAL'IN BİZİM KÖY ADLI ESERİNDE HALK BİLİMİ VE HALK
KÜLTÜRÜ UNSURLARI
FOLKLORE AND FOLK CULTURE ELEMENTS IN MAHMUT MAKAL'S
MASTERPIECE NAMED BİZİM KÖY

MEHMET FATİH ÖZCAN

Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı
Asst. Prof. Dr. Department of Turkish and Social Sciences Education, Ağrı Ibrahim Cecen University
mefo3@hotmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-0721-9422>

Atıf / Citation

Özcan, M. F. 2020. "Mahmut Makal'ın Bizim Köy Adlı Eserinde Halk Bilimi ve Halk Kültürü UNSURLARI". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute*. 69, (Eylül-September 2020). 387-409

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 24.04.2020
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 08.09.2020
Yayın Tarihi- *Date Published* : 30.09.2020
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4398>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by iThenticate programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- *Journal of Turkish Researches Institute*

TAED-69, Eylül – September 2020 Erzurum. ISSN 1300-9052 e-ISSN 2717-6851

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunited>

MAHMUT MAKAL'IN BİZİM KÖY ADLI ESERİNDE HALK BİLİMİ VE HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI FOLKLORE AND FOLK CULTURE ELEMENTS IN MAHMUT MAKAL'S MASTERPIECE NAMED BİZİM KÖY

MEHMET FATİH ÖZCAN

Öz

Savaş ülkelerin her yönden yıkımına yol açan büyük bir felakettir. Kurtuluş Savaşı da kuruluş aşamasındaki Türkiye Cumhuriyeti'nin her şeye sıfırdan başlamasına sebep olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son döneminde gerçekleştirilen reformların yetiştirdiği beyinlerin çoğu bu savaşta şehit olmuştur. Kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınmasında başta ekonomi olmak üzere acilen düzeltilmesi gereken unsur eğitim sistemiydi. Bu kalkınmanın sağlanması için de %80'i kırsalda yaşayan halka her alanda eğitim vermek ve bu eğitim sonucunda yine her alanda halkı üretime geçirmek gerekiyordu. Fakat yapılan tüm kanun ve uygulamalara rağmen istenilen başarı düzeyi yakalanamamaktaydı. Bu başarısızlığın sebeplerinden biri şehirden kırsala anlama ve anlatmaya çalışmaktır. Bu sıkıntılı dönemde Makal, istenilenlerin elde edilebilmesi için köyden şehre bakılması gerektiğini gösteren ve köy gerçekliğini olduğu gibi aktaran "Bizim Köy" adlı eserini kaleme almıştır. "Bizim Köy"ün devletin en üst kademelerine kadar dikkatleri çekmesindeki etken, Makal'ın köyde büyümesi, köylerde öğretmenlik yaptığı dönemde köylüğü ve köy gerçekliğini iyi gözlemlemesiydi.

Bu çalışmada Mahmut Makal'ın "Bizim Köy" adlı kitabında yer alan halk bilimi ve halk kültürü unsurlarının kullanımı incelendi. Bu unsurlar ana ve alt başlıklar olmak üzere tasnif edilerek örneklere sayfa numaralarıyla birlikte yer verildi. Makal "Bizim Köy"de anlatıcı olduğu kadar, anlattıklarını birebir doğumundan itibaren yaşamış bir kurban olarak görmektedir. Makal'ın "Bizim Köy"ü köy gerçekliğini perdesiz bir şekilde aktaran, daha sonra "köy edebiyatı" olarak adlandırılacak bir akımı da temsil eden önemli bir eserdir. Çalışmanın sonucunda Makal'ın da bir köy çocuğu olması ve gözlemlerini tüm gerçekliğiyle yansıtmaya sayesinde "Bizim Köy" de dönemin diline, giyimine, inanışlarına, oyun ve eğlence gibi halk unsurlarına oldukça rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mahmut Makal, Bizim Köy, Halk bilimi unsurları, Köy edebiyatı

Abstract

War is a major disaster that leads to the destruction of the societies from all aspects. And the Turkish War of Independence caused the Turkish Republic which was on the foundation phase to start from the very beginning. Most of the scholars who were educated thanks to the reforms implemented in the downfall period of the Ottoman Empire, had died in the Independence War. For the development of the newborn country one of the main factors to be improved was education together with economy. In order to succeed this development, it was necessary to educate the people whose 80 percent lived in rural areas, and this education should have directed people to production in all aspects. But in spite of all the laws and regulations implemented, desired level of success could not have been reached. One of the reasons of this failure was to try to understand and explain the rural life from the viewpoint of city life. At this downturn Makal, indited his masterpiece "Bizim Köy" which shows the facts that it was needed to see the city life from the viewpoint of rural life and describes the village reality as it was. The factors that lead "Bizim Köy" to attract attention to the highest levels of the State, were Makal's growth in the village and to observe the peasant and the village reality well while teaching in villages.

In this study, Mahmut Makal's usage of folklore and folk culture elements in his masterpiece named "Bizim Köy" have been observed. These elements are classified as main and subtitles and include samples with page numbers. Makal has been seen as the victim who lived exactly from birth what he told as much as the narrator in "Bizim Köy". Makal's Bizim Köy is an important masterpiece which transfers the village truth without fret and also represents a trend which will be called "village literature" after years. As a result of this study, thanks to the fact that Makal was a village boy and he reflected his observations with all their reality, in "Bizim Köy" someone can see quite a lot elements of that period such as language, clothing, beliefs, games and entertainment.

Key Words: Mahmut Makal, Bizim Köy, Folklore Elements, Village Literature

Structured Abstract

The Republic of Turkey is a new state founded in the light of education and science. So, various laws have been enacted to put education in a common purpose. In the light of these laws, it was aimed to educate the people, 80 percent of whom live in rural areas, by opening public houses and public schools. Foreign experts such as John Dewey and Bery Parker were invited to the country to discuss the things that could be done. At the end of this invitation it was reported that one should attach importance to village education and villagers, and it was necessary to increase the numbers of boarding schools. As a result of such studies, Mustafa Necati adapted the Village Teacher Schools and İsmail Hakkı Tonguç adapted Village Institute system. In 1938 Hasan Ali Yücel, with the village school's organization law aimed to develop and educate the villagers in all respects by providing right of education in equal opportunities. As a result of the efforts of those who were uncomfortable with the existence of these institutions, where all the needs of the students were met and self-sufficient individuals were raised by providing a family atmosphere, they were changed into classical schools in 1948. As a result of this change, only so-called schools where classical grading system were applied, where students moved from activity to passivity and where political views prevailed, were revealed. Village institutes were completely closed by Teyfik İleri in 1950. Many intellectuals and writers expressed their reactions due to the closure of these schools. Mahmut Makal is one of the authors who advocates the benefits of the village institutes to the utmost in improving the education system. He also handled his work "Bizim Köy" in this direction. In this work, people's literature, life, beliefs exist with all its reality.

The specifications called folk literature or folk culture include all the elements that examine the cultural products of the people, their oral literature, traditions, ceremonies, beliefs, cusine, plays, worship, their languages and the relationship of these specifications with each other. The adventure which started with the emergence of a community of folk elements, has passed through the centuries to the present day with verbal transfer. Folk elements reveal the essential character of a society. In this study, we examined how Mahmut Makal, one of the influential writers of the Republican Era, reflects people life, folk culture and village reality in his work titled "Bizim Köy". Mahmut Makal is someone who grew up and taught in the village. The advantage of Makal's connection with the village is that he approached and reflected in a realistic way to the unsolved problem of 'village and villager education' of Republic Era. Seeing the villagers as his own citizens, Makal explained their troubles, joy, traditions and customs in "Bizim Köy" with their language richness. Unlike the authors who looked at the village from the city until his time and described the village, villagers and the village education in this way, the author expressed with all the truth that the view from village to the city was the real solution to the problems. Makal reflected the existence of the villager in 'Bizim Köy' and added 'village literature' to Turkish, Turkish Folklore and spoken language. Neither a formally noticeable difference nor a stylistically impressive effect on the work of 'Bizim Köy' that attracted attention to the upper levels of the period. 'Bizim Köy' reveals the society in all its simplicity and negativity of the reality of Turkey. This realization also led to the sprouting of the village literature and social realism. Makal led to redefinition of the village and villagers by making the villagers who were damaged by the war and deprived of everything, and as a result, moved away with the people

of the city and the intellectuals of the Republic, to be noticed. In this work Makal's determinations about women are important in terms of reflecting the perspective of the period. As it can be understood from the sentences such as 'women eat separately, they also cover their mouth, and they never talk with a man' women were not valued. The woman had to treat the 7-year-old boy in the street with respect. This is called 'beard surveillance'. A woman could never cross a man on the street. Regardless of the conditions of the woman, she had to follow the man. If the man stopped, the woman would stop too. It was stated that the woman had no right by saying 'if the breath in this world is to be calculated afterlife, the woman is happy and profitable. The subject of woman also appears in the work under the article of marriage. There were a lot of girls getting married under the age of 15. Because girl meant 'bride price' which was economical destruction for the boy house. Such that, widowed girls were rare blessings for their fathers. He immediately used to go to so called bazaar and looked for someone suitable for his daughter. There were even those who sold 10-year-old girls for 100 Liras on the condition that they would marry 4 years later. Another subject that stands out in the work is the events that continue on the subject of 'religion'. The promises made, the vows given in the villages were either about worthless women or religious elements that were considered very sacred. As the villagers who were believed the discourse that 'whatever you do after you grow your beard, everything is natural and unobjectionable and you will go to the paradise directly. ' moved away from education and science, they had amulets written even for the breath they took by waiting everything from fake hodjas and sheikhs. Against this case, the teachers who explained the importance of education, faced not only with the imam, the village lord, the course teachers, but also mukhtars, district governors and governors. Another prominent element in the work is the number of literate people. Those who knew the new letters after the letter reform were only those who went to military.

'Bizim Köy' is an important work for our literature in terms of reflecting the village and its residents with all its reality. Makal, with 'Bizim Köy' revealed the village and its residents which were marginalized by the Republican Intellectuals with all its reality and believed that heading for the peasant will improve the country in every respect.

1. Giriş

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yeni dünya düzenine uyum sağlaması için birçok alanda inkılaplar yapması gerekiyordu. Sarılması gereken yaraların başında da eğitim gelmekteydi. Bu alanda yapılan inkılaplar şu şekilde sıralanabilir:

- 1- 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat kanunu,
- 2- 2 Mart 1926 Maarif Teşkilatı Kanunu,
- 3- 1 Kasım 1928 Yeni Harflerin Kabulü,
- 4- 12 Nisan 1931 Türk Tarih Kurumu'nun açılması,
- 5- 12 Temmuz 1932 Türk Dil Kurumu'nun açılması (Yıldız, Akandere, 2017:1).

Yapılan bu girişimler sonucunda kanunların uygulanmasında millet mekteplerinin, halk evlerinin açılması gibi bazı uygulamalar denenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun %80'i köylerde yaşıyordu ve bu nüfusun %90'ı okuryazar değildi. Ayrıca 40000 köyün 35277'sinde de öğretmen bulunmamaktaydı (Gürsel vd. 2009:1). Ortaya çıkan bu vahim tablonun hem eğitim açısından hem de savaştan çıkmış bir ülkenin ekonomisi açısından düzeltilmesi gerekiyordu. Bunun için iki unsuru da içeren bazı kararların alınıp uygulanması önem arz etmekteydi. Yabancı uzmanların davet edilmesi ile Türkiye'ye gelen John Dewey (Yıldız, Akandere, 2017:1)'in raporlarında köy eğitimine önem verilmesi ve bu önemin de çiftçileri ön plana alarak yapılması gerektiğini belirtmiştir. Diğer bir yabancı uzman olan Bery Parker'ın (1939: 39) raporunda da yatılı okullara ağırlık verilmesi istenmiştir. Bu tarz çalışmalar sonucunda Mustafa Necati Bey'in Köy Öğretmen Okulları'nı, İsmail Hakkı Tonguç ise Köy Enstitüleri sistemini getirmiştir. 1938 yılında Hasan Ali Yücel Köy Enstitüleri ve Köy okulları Teşkilat kanununu yayınlamaya eşit imkânlarla herkese eğitim hakkını sağlayarak köylünün her yönden gelişmesini ve eğitilmesini amaçlamıştır. Öğrencinin aile ortamında ihtiyacı olan her şeyin öğretildiği ve karşılandığı bu kurumların varlığından rahatsız olanların çabaları sonucunda 1948 yılında programları değiştirilerek klasik okullara çevrilmişlerdir. Bu değişim sonucunda klasik not sistemine geçildiği, öğrencinin aktiflikten pasifliğe alındığı, siyasi görüşlerin hâkim olduğu sadece adının "okul" olduğu yerler ortaya çıkmıştır. 1950 yılında Tefvik ileri tarafından köy enstitüleri tamamen kapatılmıştır. Enstitülerin kapatılması üzerine birçok aydın ve yazar tepkilerini dile getirmiştir. Bunlardan biri de köy edebiyatı hareketinin ilk temsilcilerinden Mahmut Makal'dır. Kut (2000: 302)'un aktardığına göre Makal bu kurumlar hakkında "*Köy okullarının yapımı, köylüye önder yeni öğretmenler... Olumlu programlarla, iş içinde yetişen insanlar, toprağıyla birlikte uyanıp düşünmeye başlayan sorunlara sahip çıkan, oy deposu ya da yük hayvanı gibi sömürü kapısı olma yerine hak arayan, hakkına sahip çıkan insanlar!... Ne kadar iyi ne kadar değişik olurdu değil mi? Bütün bunların olması için köy enstitülerinin kapatılmaması, sürmesi gerekirdi. O zaman partiler, sendikalar, dernekler, çağdaş düzeyde boy gösterir, haklar, görevler yerli yerine otururdu. Düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü doğallıştır, kitap kıymı tarihe karışır, İnsanlarımıza okuma, düşünme ve konuşma alışkanlığı yerleşirdi*" demiştir.

1.1. Yazarın hayatı

1930 yılında Aksaray'ın Demirci köyünde doğan Mahmut Makal, 1934 yılında İvriz Köy Enstitüsü öğrencisi olmuş ve edebiyata 1945'te "Türk'e Doğru" ve 1946'da "Köy Enstitüsü" dergilerinde şiirler yazarak giriş yapmıştır. Makal, Varlık dergisinde "Köy

Notları” adı altında yazdığı yazılarla ve altı yıllık öğretmenlik dönemindeki gözlemlerini yazdığı “Bizim Köy” adlı kitabıyla İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan “köy romanı” akımına giriş yapmıştır. Bayrak (1978: 483) ‘a göre yazarın köy konusuna yönelmesinde çocukluğunda kuzu ve koyun gütmesi, kuru yufka yemesinin etkisi görülmektedir. Yazar öğretmenlik hayatıyla enstitüde öğretilenlerin uyuşmadığını görerek, bu aksaklıkları dile getirmek için “Bizim Köy” adlı kitabını ele almıştır. Kitabın içeriğini yoksul köylü ve bu yoksullukta eğitim mücadelesi veren köy öğretmenleri oluşturmaktadır.

Köy gerçeği ile hayat mücadelesi veren ve yaşamına 27 eser sığdıran Makal 10 Ağustos 2018 tarihinde yaşamını yitirmiştir. Makal’ın eserlerini ise: “Bizim Köy (1950), Köylümden (1952), Hayal ve Gerçek (1952), Memleketin Sahipleri (1954), Kuru Sevda (1957), 17 Nisan (1959), Köye Gidenler (1959), Kalkınma Masalı (1960), Eğitimde Yolumuz Nereye (1960), _İplik Pazarı (1964), Kamçı Teslimi (1965), Ötelerin Havası (1965), Yer Altında Bir Anadolu (1968), Bu Ne Biçim Ülke (1968), Zulüm Makinesi (1969), Kokmuş Bir Düzendeki (1970), Değişenler (Bizim Köy 1975), Karanlığı Zorlayanlar (1976), Köy Enstitüleri ve Ötesi (1979), Bir işçinin Günlüğünden (1980), Köpeksiz Köy, Deli Memedin Türküsü, Bozkırdaki Kıvılcım, Bozkırdaki Kıvılcım Köy Enstitüleri, Anımsı Acımsı, Ağlatı, Poyraz Köyünden Köy Enstitülerine” şeklinde sıralayabiliriz.

1.2. “Bizim Köy” hakkında

Yaşar Nabi Nayır, “Bizim Köy” kitabının önsözünde yazarın kitabında Orta Anadolu köylüsünün acı gerçeklerini bütün çıplaklığıyla ele alan bir eser olduğunu söylemektedir. Mehmet Başaran (2008) ise Makal’ın “Bizim Köy” ile gözlerimizi açtığını, Anadolu’yu, halkı buldurduğunu, tüm çalışmalarımızda topraktan güç almamız gerektiğini kavratmış, edebiyatın bir oyun olmadığını dile getirmektedir. Yine Nurullah Ataç (akt. Dündar, 1995) da kendilerinin kapalı odalarda, cigara dumanı altında köyü ele aldıklarını ve gerçekliğe inemediklerini, fakat Makal’ın yeni bir çığır açarak gerçekliğe inilmesi gerektiğini dile getirdiğini söylemiştir. Bu gerçeklik üzerine Sabahattin Eyüboğlu Makal’ın diğer yazarlar gibi gerçeğin önüne perde çekmek yerine mevcut perdeleri kaldırdığını; Melih Cevdet Anday “Bizim Köy”ün şimdiye kadar okuduğumuz köylü edebiyatlarının hiçbirine benzemediğini dile getirmiştir. Orhan Veli Kanık ise Bizim Köy’ü yazan bir insanın bu memlekete kötülük etmeyeceğini söylemiştir.

2. Halk Bilimi Unsurları

Köyü ve köylüyü tanımayan aydın çevresine ve devlet yöneticilerine hitaben ele alınan “Bizim Köy” adlı kitap bir nevi de rapor şeklindedir. Çünkü içerisinde çeşitli başlıklar altında konular ele alınmıştır. Bu başlıkların içeriği ise tamamen halk bilimi unsurlarıdır. Eserde yer alan halk bilimi unsurlarından önce halk ve halk bilimi kavramlarının tanımları şu şekildedir:

Halk: Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu (TDK, 2020)

Halk Bilimi: Bir ülkede yaşayan halkın kültür ürünlerini, sözlü edebiyatını, geleneklerini, törelerini, inançlarını, mutfağını, müziğini, oyunlarını, halk hekimliğini inceleyerek bunların birbirleriyle ilişkilerini belirten, kaynak, evrim, yayılım, değişim,

etkileşim vb. sorunlarını çözmeye, sonuç, kural, kuram ve yasaları bulmaya çalışan bilim dalı, folklor, halkiyat (TDK, 2020).

Halk ve halk bilimi tanılarında sonra halk biliminin unsurlarını da dil ve anlatımla ilgili unsurlar, geçiş dönemleriyle ilgili unsurlar, giyim kuşamla ilgili unsurlar, meslekler halk mutfağı, inanmalar ve ibadetler, tabiatüstü varlıklar ve inanışlar, oyun ve eğlenceler-unsurları, diğer halk bilimi unsurları ve alt başlıkları şeklinde sıralayabiliriz.

2.1. Dil ve Anlatımla İlgili Unsurlar

“Bizim köy” adlı eser “ağız unsurları ve ses unsuru dışında iletişim” alt başlıkları kapsamında ele alınmıştır.

Ağız: Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili (TDK, 2020) olarak tanımlanmaktadır. Eserde yer alan ağız kullanımları şu şekildedir:

➤ Önün kavurga kavursun, arkan harman savursun. Kısaca, “Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır” atasözü tam yerini buldu. (s. 12)

➤ Laf olsun diye, “**Bre Micirli** nine, bu ne hal?” demiş buldum. “Beni söyletme **ağşamnan**, git yanından! Eğlence sırası **dail**.. Senin keyfin **kirt**, tuzun kuru he! Âlem kazanır, **galem yir**. Bizim yerimizde olsan, sen ne devşirirsin **gopa gopa!**” (s. 16)

➤ “**Bülüler** (hindiye bizim köylü **bülü** der) iyice zayıfladı, yürüyemez oldular. (s. 19)

➤ 'Yalan, yalan! Canı burnundan gelirken Koçasar'ın öte yanında birini de kendi öldürdü. Sekiz kadarını da Ömerhacılı'da çaldırdık gece. Birini de herifin biri aldı, 'İlle benim dişi bir **bülüm** var, bir erkek eş verin' diye parasız. Zaten **bülülerin** de hiç hayrı kalmadı **yörüye yörüye**...(s.19)

➤ “Koca Hüseyin'le Tat Musa'nın Ankara'da bülü sattığına **döndürme!**” diye, dillere bir de deyim armağan ettiler.(s. 19)

➤ Sadık Ağa, “İyice **millemiş**” diyor. “Batarsa içeride batsın, perişan etti bizi **evcek.**”(s. 22)

➤ Biraz geç kalacak olursa, kocasından yiyeceği dayağın haddi hesabı olmadığı gibi, adı da **ayyar** diye anılır ki, bir kadını küçük düşürmek için bundan kötü söz olmaz.(s. 24)

➤ Her keresinde yarım şinik unu eklemek ediyorlar benim için. Aşağı yukarı otuz kırk eklemek oluyor. (s. 24)

➤ “O bizden **irahat, Mamıdefendi**. Benim boynum kopuyor, bak. Ona ne var? **Cızı cızı** çapalayıp geçiyor. Hem o bizim kadar da ekiyor.”(s. 28)

➤ Sürüler daha gelmediğinden “**pin**”leri gezdik. “**Pin**” diye, körpe kuzuları içine doldurup barındırmak için yere kazılan, ağız kapalı kuyulara diyorlar. (s. 29)

➤ Yolda falanca ağaya rastlarım. “Bre Mamıdefendi oğlum” diye ayıplar, “efendilik başka, **ireçperlik** başka.(s. 30)

➤ Bizim köyde bir söz daha var: 'Yığın yerini ben de gösteririm, ekini işleyen olsa...' Bu sözü anımsadım da, gülmekten kendimi alamadım.(s. 32)

➤ Ortalıkta **çeç**, yani saptan ayrılmış ürün varsa, harmanda yattığımız oluyor, beklemek için.(s. 33)

➤ “Kıran **giresice** de, mundar **çatlayısca**. **Mosgof** malı, **gâvur** ineği... **Biyilki** senede, elimi böğürümde koydun! Bulgur mulgur gitti. Al, **şinci** de çorbaliğin hesabını

gördün. Ben **naapiyim** de, nerelere gidiyim? Bıktım bu ineğin elinden, illallah dedim. Canım çıksa da kurtulsam.”(s.39)

➤ Gece, anam yine uyandırdı beni: “**Eşşemiz kunnadı** (doğurdu). Sıpası **kancık**” diye **muştuladı**.(s. 44)

➤ “Ben adamı gözünden bilirim” diyordu. “İl çocukları gibi mal canlısı değilsin. Her şeye süzer bakarsın. Şöyle içimize karış da, ne yapıyorsak onu yap. Geriden **seyretmeynen** mal mal olsa!”(s. 45)

➤ On altı baş horantayım (nüfus). Aç **nöreceyik!** (s. 47)

➤ Başka değil de tam **aşkıyakığın** sırası ki yani! Geçmeli şu yola, in eşşekten usulcacık kuzum! demeli. 'Cebinde, heybende ne varsa yiyelim.“ Bu sözü söyleyen de, Veli idi. Bana dönerek de, “Efendi kuzum, burda denenleri **ive iver** yazıyon ya, defterde kalmasın; **hökümet** babaya sal da, ne **diyecese** dışın halımıza...” dedi.(s. 49)

➤ “Ana, bunları atmalı, ne işe yarıyorlar sanki?” deyince, “Başımıza bela kesildin oğul. Git, yavrum, git. Koyduğumuzu koyduk yerde, dediğimizi dedik yerde **durutmaz** oldun. Delirdin mi sen, **n'ittin?**” diyor anam.(s. 57)

➤ “Doğru söylemiş **herificinin** oğlu” dedi. “Bizim neden **habarımız** var ki: **Mikdar** mısın, **mikdarım**, oldu bitti! Kâtip bazı kanunu okur da, bana anlatır. Başımı sallarım, bir şey anladım sanır beni.” (s. 68)

➤ Ulan **eşşeoğlu eşşek diyecadım**, **Mamıdefendi**'ye. Tükendiyse benim un ekmek tükendi. Sana bok yemek düşer. Gine **inneallahıma** sabrettim. Şahabının hatırı için köpeğine taş atma, demiş atalar. Sen olmasaydın **İsmayıl, komazdım ahdimi!**”(s. 81)

➤ “Kurban olanı **Mamıdım**. Acep **hökümetten** bir **ziyanlık** olur mu ki? Parayı yidirdi diye, **mapus** ne yatırmazlar mı ki bizi? Kırca'nın oğlu Murtaza, '**Mapus olun**' diyor bana... Ee? Ne olur söyle **kuzucuzum**: Sana **yımırta** pişiririm, kızımı veririm valla? Senden iyisine mi verecem. Sen beni kurtar!” (s. 83)

➤ Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, müfettişe vs'ye durmadan yazarak, bir yandan da muhtarı sıkıştırarak, okul üzerine dikkati çektik. “**Salma**”nın ivedi toplanması ve okul gereksinimine harcanması için emir geldi. (Salmanın köye özgü bir vergi olduğunu bilirsiniz herhalde!)(s. 112)

➤ “Her zaman böyle **dirsin** ya, **gine** de birçok havadis bulup, **ağnadırsın**.”(s. 118)

➤ “Deli be herif” diyorlar birbirlerine. “**Babalı** (vebali) boynuma olsun deli. Dine hayrı **yoğumuş** okuduğu kitapların, imana hayrı **yoğumuş**...”(s. 120)

Ses unsuru dışında iletişim: Konuşma ve yazıya ilişkin sembollerin dışında göz hareketleri, beden hareketleri, alan kullanımı vb. unsurlarla meramın ifade edilmesine verilen ada ses unsuru dışında iletişim denmektedir. “Bizim Köy” adlı eserde yer alan bu ifadeler aşağıdaki şekildedir:

➤ Remzi Onbaşı'ya, “**Nasıl**” **der gibi baktım**. “Bu nedir?” diye soruyorum sanarak, “Efendi” dedi, “buna ipeçber altını derler. Gözünü seveyim, keşke olsa da bol bol yaksak...” (s. 12)

➤ **Bir orduya emir verecekmiş gibi kolumu uzatıyorum ileriye**... Ama deli sanırlar diye düşünerek, boynumu büküp oturuyorum yerime.(s. 27)

➤ Birden sözü değiştirdi; **sanki ben**, “**Neden ağlamıyorsun?**” diye sormuşum gibi atıldı:

Öküzün ağzından akıyor seller,

Otursan ağlasan divane derler. (s. 34)

➤ Yazın postaya verilen **mektup**, gazete vs'nin güzün; güzün verilenlerin kışın ya da baharın elime geçmesi, artık bana da olağan gelmeye başladı.(s. 65)

➤ İstanbul'dan 28 Nisan'da taahhütlü bir **mektup** veriliyor adıma. Üç ay sonra bunun sonucunu soran ikinci bir mektup alınca, postahaneye gittim. Arayıp tararken, dolabın altında buldum **mektubu**. Ya ben gelip aramasaydım? **Mektup** belki postanenin bir onarım ya da taşınma işinde ortaya çıkardı, ama acaba kaç yıl sonra? (s. 66)

➤ “Ne ayıbı, yahu, bana mı ayıp, ona mı? Eksiği ise eksikliğini bilsin” dedi. Bazan çocuğuna izin almak, hastalığını haber vermek için yanıma gelenler olur. **Bütün meramlarını el ve baş işaretleriyle anlatırlar**. Bu geleneklerden habersiz biri görse, zavallıyı anadan doğma dilsiz sanır. (s. 73)

➤ Hüseyin Dayımla karısı Uzun Ansa, doktora gidiyorlar ilçeye. Doktor soruyor: “Nen var, neren ağrıyor?” **Baş işaretlerinden başka bir karşılık alamıyor**. Kocasını anlatıyor sonra. (s. 73)

➤ Bunların üç çocuğu var. İyice yabancılaşımlar. Uğraşa uğraşa yanıma sokulmaya alıştırdım bunları. Ama dillerini çözemedim bir türlü. Sonra sonra **işaretle konuşurken**, bazı sözcükleri söyler oldular. (s. 74)

➤ Celepçiye bir **mektup** yazdım. O gece ilçeye gidip **mektupla** birlikte parayı postaya verecek, Nevşehir'e. **Mektubu** yazdıktan sonra gidecekti, gidemedi. **Mektup** yazmama karşılık ne iyilik edeceğini şaşırıldı. (s. 75)

➤ Üç senedir ne bir **mektubunu** aldım, ne de para gönderdi. (s. 100)

➤ Ya da, “Askerlikte kendini kurtaracak kadar, ıçık da **mektubunu** yazacak kadar öğrendi mi, gayrisi haram bize” diyorlar. (s. 108)

➤ Bir keresinde, bir fotoğrafçı arkadaştan on lira ödünç almıştım. Ay tamam olmadan bir **mektup** geldi. “İstanbul'a malzeme almaya gidiyorum, acele gönder” diye. Davrandım, metelik yok. (s. 116)

➤ Bu gidenleri, giderken görmek bir sorun. Bazan denk getirip de bir **gazete** sipariş etsek, “Ayazdan bakamadım, dükkânlar kapalıydı” derler. (s. 118)

➤ “Hökümetin emir verdiği şeyi niye okutmuyormuşum, sebep neymiş?” Başımın etini yediler. Gidip **dilekçe** verecek oldular. Belki de verdiler. (s. 121)

➤ Çalınan eşyaları için **tutanak** ve **dilekçeleri** varmış. (s. 131)

2.2. Geçiş Dönemleriyle İlgili Unsurlar

Doğum: Doğum hayatın en önemli olaylarından biri olup, yeni bir hayatın başlangıcıdır. Türk hayatında çocuğa çok değer verildiği için doğum da önemli bir hadise olarak görülür.

➤ Gece, anam yine uyandırdı beni: “**Eşşemiz kunnadı (doğurdu)**. Sıpası kancık” diye muştuladı. (s. 44)

➤ Ölüm **doğum** cetvelini, üye Nuri Altınbaş'ın yardımıyla, evleri gezip yazdım. 13 evli köyde, 4 yılda 29 **doğum**, 13 ölüm, oran %45. Fakat evlerde ne kadar çocuk varsa, hasta yatıyorlar. (s. 46)

➤ Demirci köyünün 350 ailesinde, dört yıl içinde 226 **doğum** olmuş, bu yıllar içinde **doğan** çocukların 81'i ölmüştür. 145'i yaşamaktadır. Aynı süre içinde daha önceki

doğumlulardan 53 kişi de ölmüş, böylece 226 **doğuma** karşılık, 134 ölüm olmuş, yani köy nüfusu dört yılda 92 kişi artmıştır. (s. 78)

➤ Görüldüğü gibi, oranlar hayli yüksektir. Türk köylüsü **doğurgandır**. Bulaşıcı hastalıkları olmayan (bizim köyler öyledir) yerlerde en kötü yaşam koşulları içinde bile, yine de artmak olanağını bulurlar. Ama” çocuk ölümlerini önlemenin çaresini bulmak gerekir... (s. 78)

➤ **Doğumun** daha ilk günlerinde çocuk, mikrop alıp ölmemişse, besinsizlikten zayıf düşüyor. (s. 78)

Evlilik:

➤ Efendim, “Deli Memet’i **nişanlıyorlar**. (s. 69)

➤ Kadının erkeğine karşı saygısı ise, ondan da çok. Ama kocasından korkusu kat kat fazladır. Oysa uygar yaşamda kadına verilen önemin tam karşıtı, köy erkeğinin gözünde kadının hiçbir değeri yok gibidir. Yalnız yeni **evlendiği** zamanlar, belki dişilik yanı onu biraz ilgilendirir. (s. 72)

➤ **Evlenen** kızın yaşı çok kere on beşten aşağıdır. Kızcağız daha Hanya’yı Konya’yı anlamaya vakit bulamadan **everivermişlerdir**. İki yıl içinde çöküp gider. **Gelin** olur olmaz, yakayı, hastalığın pençesine kaptırır. (s. 76)

➤ **Evlenmek**, oğlan evi için bir yıkımdır. Hayvan satar gibi, kızlar için bin liradan kapı açılır, üç aşağı beş yukarı pazarlık kesilir. Bu parayı veremeyenlere “kokmuş” derler ve hiçbir kız babası böylelerinin yüzüne bakmaz. (s. 76)

➤ Böyle **evlenemeyenleri** bir yana bırakalım da bir yolunu bulup başını bağlayanlara dönelim: Oğlanı, ivmekten etekleri tutuşarak, daha çocuk yaşta **evermiştir** anası babası. O da bilmez kadının ve **evlenmenin** anlamını. Zayıflar, sararıp solar. Böylece gelenek yerini bulmuş olur. Aradan yıllar geçince oğlan, sevdiği bir kızı ya da kadını “**kuma**” getirir eve. Hoşuna gitmeyen eski karısına da yol verir, olmazsa fazla mal göz çıkarmaz, diye onu da yanında alır. Zaten, **resmi nikâh** diye bir şey bilmezler. Hepsi de **imam nikâhi** ile **evlenmişlerdir**. Ama ikinci bir karı getirebilenler, ancak eli biraz para tutanlardır. Çokluk, boğaz derdini düşünmekten, daha başka isteklerini gerçekleştirmeye olanak bulamaz ve “kısmetim buymuş” diye, ilk karısının yanında kocar. (s. 77)

➤ Karısı ölen erkek için bile, yoksulsa, yeniden **evlenmek** gerçekleşmeyecek bir düşüştür. Oysa ölen erkek olursa ve kadın da henüz gençse, boğazına kadar borca gömülmüş olan kız babası, buna neredeyse sevinir ve hemen dul kızını yedeğine alarak -sözgelimi-pazara çıkar. **Evllenme** yöntemlerindeki bu karışıklığın doğum düzensizliğine neden olduğu kadar, ölümlerin çoğalmasına da yol açtığı bir gerçektir. Bugün Demirci köyünde, **evli** erkekler sayısınca **dul** erkek vardır. Bunların çoğu 10-20 yıldan beri yalnızdır. (s. 77)

➤ Evde ekmek yok. İki posta topladılar. Ama sekiz baş nüfusa ne dayanır? Sonunda, “dört yıl sonra **düğün** yapmak koşuluyla” on yaşındaki kızı Ayye’yi, yüz liraya sattı. Belki bahara kadar yeter bu para. (s. 81)

➤ Beriki, bizim ilin gazetesi. Bir yaprak zaten. Birinci sayfayı beş altı **evlenme** ilanı doldurmuş. Söylüyorum. Güllüyorlar: “*Biz neyiz ki, gazetemiz ne olacak? Başka ne işleri var, falanca evlenmiş, falanca nişanlanmış. Gözlediğimize, dinlediğimize değmiyor...*” (s. 119)

Askerlik:

- Şimdi **askerde** bulunan Veysel'in karısı Deli Kezban da, Musa Usta'ya ırgat durdu on kileye (kile: 30 kilo). (s. 38)
- **Askerde** yeni harflerle okuma yazma öğrenen üç kişi var bu köyde... (s. 47)
- Köylerin çoğunda, **askerlikte** çat pat okuyup yazma öğrenmiş, geniş görüşlü kimseler bulunduğu halde, çok kere muhtarlar, cahiller arasından seçilir. (s. 67)
- Ya da, "**Askerlikte** kendini kurtaracak kadar, ıcık da mektubunu yazacak kadar öğrendi mi, gayrisi haram bize" diyorlar. Allah'tan, **askerlikte** yazı bilmemek gözlerini korkutmuş, o da olmasa... Ama köyde, **askerlikte** biraz harfleri söküp de çat pat okuyanların sayısı ona çıkmaz. (s. 108)
- "Sorma, dayıoğlu" dedi. "Arkadaşları görüp dert anlatayım dedim. Beni görünce hep güldüler. 'Git **jandarmaya** anlat derdini' dediler." (s. 134)

Ad verme:

- Asıl adıyla anılan, on kişiyi geçmez köyde. Daha çok **takma adlarıyla** anılır insanlar. Böyle anıla anıla da, adı unutulur. Sorulduğu zaman, **asıl adını bilmeyenler** var. Hele yeni yetişenler, köyün yaşlılarını yalnız **takma adlarıyla** tanımıştır, **ne bilsin adını**. Yaşlılar da gençlerin adını bilmezler. Zaten **dedelerinin takması, torunlara ad oluyor**. Takmalardan birkaçını sayayım: Kumbulu, Alanın oğlu, İdalı, Bildiri, Horsun, Holü, Dmkırı, Karaca...(s. 66)
- "Bu köyün nüfus defteri falan yoktur" dedi. "**Çocukların adları** da bu, babalarının da... Horruk, Şaplak, Köşküş, Çüllü, Moroğları. Babaları da öyle: Ayran, Tönbe, Bıyık, İbalı, Fosur, Gamuk..." (s. 67)

Ölüm:

- "**Ölümümüz** herkesle birlikte bu sudan olsun..." deyip içtik çaresiz. (s. 30)
- Babası **öldükten** sonra evin işleri ona kaldı. Kağnısı olmadığından, o da bizden rica etti. (s. 33)
- Ama küçük çocuklara gelince iş değişir. Anaları, babaları tarlada orak sallarken, **ecel** de onları kıyasıya biçti. Bir aylıkla bir yaş arasındaki çocuklardan, her gün köyde **bir iki kurban verdik**. İlk on beş gün içinde **ölenlerin** sayısı yirmi ikiyi buldu. (s. 36)
- Bu sıcak aylarda, bir yaşındaki çocuğunu tarla tarla gezdirdi de, yine **öldürmedi**. Herkes şaşakaldı bu işe; "Allah esirgediğini esirger" dediler. (s. 38)
- "Gel ana, **ölürsek** de aç **ölelim**" diyerek kolundan tutup getirdim eve. (s. 39)
- "Oğlum, o zaman başka çare yok, boyunduruğun bir yanına sen koşul, bir yanına da ben. İsmet de (küçük kardeşim) tutağa yapışsın. **Ölürsek** de öyle ölelim. Böyle sürünmekten, öyle **ölmesi** hayırlı..." (s. 41)
- "Ahırdan tıkırtı gelmeye başladı. Çırayı yaktım baktım ki, uzanmış çabalıyor yavrum, konur öküz. Ayaklarını diremiş, küt küt vuruyor. Kaldırıp kaldırıp başını da yere çalıyor. **Ölüyor! Öldü** belki şinciye kadar, yavrum, gak hele. Nidelim ki ya Rabbü..." (s. 42)
- "Öküz **ölürse** çift çubuk kalır. Sap, tarlanın yüzünde kalır. Harman ortada kalır. (s. 43)

➤ **Ölüm** doğum cetvelini, üye Nuri Altınbaş'ın yardımıyla, evleri gezip yazdım. 13 evli köyde, 4 yılda 29 doğum, 13 **ölüm**, oran % 45. Fakat evlerde ne kadar çocuk varsa, hasta yatıyorlar.(s. 46)

➤ Bir tanesi doktora götürmüş iğne almış; ama fayda etmemiş ve çocuk **ölmüş**. (s. 46)

➤ “Şu yatan çocukları da **ölüden** say, **ölü** gayıtına geçir Mamıdefendi; bunlar gakıp da adam mı olacaklar?”(s. 46)

➤ Dişimizi sıkı sıkı **ölümü** gözleyeceğiz. **Ölüm** kurtarır, **ölüm! Ölünce** de nasıl olsa biri sürüyüp üleşimizi evden çıkarıp atar şoraya...”(s. 48)

➤ “Yavu!” dedi Nuri Ağa. “Geçen yıl, bu yıl **ölenlerde** ne var! Bundan sekiz yıl önce bizim eve bi kıran girdi, tam on tane ölü çıktı. Allah seni inandırısın...”(s. 48)

➤ “Hükümet” sözünü duyunca dikkat kesildi ve “Hükümet daha **ölmedi** mi?” dedi. Hayretler içinde kaldık. Birdenbire, “Hükümet **ölür** mü?” deyivermişim. “**Ölmediyse** de şinciyedek iyice kocadı yavrum. Taaa ben kız iken cendirme ifade verdirmeye götürdüydü de, kapıaltına (Hükümet Konağı'nın merdiveni altındaki Jandarma Komutanlığı'nı kastediyor) daha o zamanlar delikannıydı” dedi...(s. 68)

➤ Aile başkanları borç harç edip gününü gün ediyorlar, ama bir de **ölüm** gelip çatınca, ardında kalanlar işte böyle perişan oluyor. Başka bir komşu ile bu sorunu konuşurken, gözlerim yaşarıyordu. “Boş ver, be herif” dedi. “İşin mi yok! **Ölmezlerse** bir şey olmaz onlara.” Evet, Nasrettin Hoca'nın eşeği gibi, **ölmezlerse** bir şey olmaz. Bu sözü söyleyen de, dindarlıkta kimseden geri kalmamak yarışındadır. (s. 76)

➤ Bir iki yıl yatalak olduktan sonra **ölenlere** çok rastlanır. Böyleleri için, “Zaten hastaydı, kocaya varınca hastalığı açığa vurdu” deyip geçerler.(s. 76)

➤ Demirci köyünün 350 ailesinde, dört yıl içinde 226 doğum olmuş, bu yıllar içinde doğan çocukların 81'i **ölmüştür**. 145'i yaşamaktadır. Aynı süre içinde daha önceki doğumlulardan 53 kişi de **ölmüş**, böylece 226 doğuma karşılık, 134 **ölüm** olmuş, yani köy nüfusu dört yılda 92 kişi artmıştır. (s. 78)

➤ Yaz aylarında **ölen** çocukların onda dokuzunun ishalden gittiği sonucuna vardım.79

➤ Hangi birisini sayayım? Notlarda ele aldığını her konu için bir kez **öldürseler**, şimdiye kadar elli kez **ölürdüm**. (s. 81)

➤ Bu işte tek keramet, elde imiş. **Ölenler** kalanlara elini veriyor, böylece ocak tükenmiyor ve dolayısıyla hasta da tükenmiyor... Öyle öyle geçip ve geçinip gidiyorlar. (s. 92)

➤ “Gonşu! Gonşu! Diye sesi geldi dışarıdan. Ben çıkmaya kalmadı kapıdan girdi hoca. Aman ne deyim sana, **öldürmüşler** hocayı... 'Beni **öldürdüler** gonşu' dedi. (s. 133)

2.3. Giyim Kuşamla İlgili Unsurlar

➤ **Elbise**, beş on yılda bir ya dikilir, ya dikilmez. Dikileni de sıcaklarda bile işe yaramaz türdendir. **Cekete** pek alışılmamıştır. **Yelekle pantolon** giyilir. Bazı yaşlılar, eski bir **asker ceketi** uydurmuşlardır bir yandan, boyayıp geçirirler sırtlarına. Bu **ceketin** altındakiler, en aşağı on yaşında bir **pantolonla**, bir **içlik** ya da sadece **don gömlek**. Çoğunun ayaklarında **nalın** vardır. **Ayakkabı** giyen çok azdır. Erkekler yazın **çarık**; kışın ise çoğu **nalın**, azı **ayakkabı** giyerler. **Çorap** giyen az bulunur. Zaten kış günü, evden köy odasına,

odadan eve gitmekten başka bir iş olmadığından, **ayakkabı** sürüklemektense, **nalın** sürüklemek daha iyi. Kadınlar yalınkat giyindikleri halde soğuğa alışık. Hayvana bakmak, sulamak, eve su getirmek gibi işler genelde onlardadır. Erkeklerse, boş oturmaktan titrerler hep kış boyu. Çoğunun bacağına tek kat **yamalı** bir **dondan** başka bir şey yoktur. (s. 11)

➤ Ekmek yapılırken kadının gözlerinden yaşlar, şapır şapır damlar durmadan. Ocak ha bire tüter. **Üstleri başları** o yüzden is, kurum içindedir. Cehennem azabı nedir diye sorsalar, “bu köyde ekmek pişirmektir” derim. (s. 24)

➤ Ayakları çıplak, baldırları görünüyor **şalvardan**. **İçliğin kolları** tillim tillim... Yüzü kavrulmuş, derisi dökülüyor. (s. 27)

➤ Bağını açtı. **Gömleği muşamba** gibiydi. Göğsünün kılları zift gibi kapkara bir kirle sıvanmış. “**Çamaşırın** hiç yıkanmaz mı?” dedim. “Ne diyon? Çamaşır kim, yıkanmak kim, biz kim.” (s. 30)

➤ **Gömleğim** tenime, saçım alınma yapışmıştır. Taramak istesem tarak batmaz. Akşam serinliğinde de çimento gibi donar. **Çorabımla pantolonumun paçalarına** dolan pıtrak dikenlerini, ancak yarım saatte ayıklayarak, güneş inerken ben de düşerim yola.³¹

➤ Ayaklarının tabanı paramparça. Ayağına iyi kötü bir **pabuç** aldık. “Onu kim sürükleyecek” diyor. (s. 36)

➤ Haziran ayı böylece geçti. **Çitili çarığım** içinde, fasır fasır kabardı ayaklarım. Toprak, taş gibi sert. Saban geçmez toprağa. (s. 41)

➤ Evdekilerin **üstüne başına** yenisini değil de eskilere **yamalık** alayım desen, iki yüz liraynan kapanmaz. (s. 48)

➤ Üst başa gelince... Onu anlatmak, değme babayiğidin harcı değil. Neresini anlatayım bilmem ki. **İçlikte** koltukların altındaki o kömür karasını mı? Omuz başlarından dışarı vuran kirini mi? Yoksa aklına estikçe, cartadan bir kenarından yırtarak parmağına sardığı **donunu** mu? (s. 62)

➤ **Fes** bir yana, **yemeni** bir yana. Yatarlar birbirinin dizine. Hiç usanmazlar akşamlara kadar, bit ayaklarlar. (s. 62)

➤ Bizim köyde **ayakkabı** giyen kadınların sayısı, yüzde beşi geçmez. Gerisi hep yalınayak. Kışın bile, karda çamurda çaya, çeşmeye su doldurmaya böyle giderler. Kızlar hep yalınayaktır, ama başlarında taşıyamayacakları kadar ağır **fesler**, **yazmalar**, **püsküller**, **pullar**, **incik boncuklar** doludur. (s. 64)

➤ Giyinişindeki özenmişliğe hayran olurken, bir yandan da kendi halimden utandım. Ben bizim köyün insanlarına tamamen uyumuşum. Yüzüm bu yaşta çizik çizik, tıraşım kaç günlük; gözlerim kan çanağı. **Pantolonumun** her yanı, elimle vurduğum **yamalarla** dolu. Yalvarıp yakarıp yirmi sekiz lira borca aldığımı **palto**, **ceketin yırtıklarını** gizliyor, ama onun da iler tutar yanı kalmamış. (s. 99)

➤ **Tillim paltosu** da sırtında. Tacı tahtı, doksan dokuzluk **tespihi** elinde. (s. 120)

➤ Ama hiçbirini **tarladaki kılıklarıyla** göremedim. Eve giderek başlarındaki **poşuyu** çıkarıp **kasket** giyiyorlar. **Ceketi** olanlar, onu eski **içliğin** üstüne geçiriyorlar. Asıl **iş kılıklarıyla** gelseler daha iyi olacak ya, ne ayrımı var! (s. 122)

➤ Anaları ya da bacıları, çocukları soyup, **gömlekte**, **içlikte** ve **donda** görebildiklerini, ellerinin başparmakları arasında çat çat öldürüyorlar ve giydirip geri gönderiyorlar. Bazıları, tamam soyunup, babalarının ya da kardeşlerinin **içliğini** vs. giyinip geliyorlar. (Dış giyim yok. **İçlikle don**, ana giyimi oluşturur...) (s. 125)

- Üstü başı kan içinde, **ceket** paramparça. **Şapkası** kaybolmuş. Yüzü tırmık tırmık. (s. 132)
- Ceketini eski, paltosu yırtık. Kuru bir kemikle, çıkmadık bir canı kalmış artık. (s. 140)

2.4. Meslekler

- İki **bekçi** seferber edilmiş, ev ev gezip çağırıyorlar, içeri gelen yeminini ettikten sonra çıkıp gidiyordu. (s. 20)
- **Çobanlar**, her yönden en çok yoksunluk çeken insanlarıdır köylerin. Ama bir kere alıştılar mı, artık köy sıkıyor onları. Ancak sürünün ardında rahat ederler. Buna sonradan alışmak güç. Küçükken alışana ise, **çiftçilik**, **işçilik** zor gelir... Bir de davar gütmenin yolunu yordamını bilmek gerek. (s. 29)
- “Okumuşleyin ya **vali** ol, ya **kaymakam**. Sen de bizimnen köy yerinde süründükten gilli ne hayrını görecen.” (s. 32)
- “**Çoban** kaval çalar, anın Hayatı şairanedir. Fısıldaşır, sükût eder, Bu bir güzel teranedir.” (s. 37)
- Şimdi **askerde** bulunan Veysel’in karısı Deli Kezban da, Musa Usta’ya **ırgat** durdu on kileye (kile: 30 kilo). (s. 38)
- On üç evin, altısı **rençperlik** yapıyor. O altı evin de dört kıcırdaklı kağnıları var. Artan yedi evin insanları, Konya köylerine giderek **çobanlık** yapıyorlar. (s. 47)
- **Askerde** yeni harflerle okuma yazma öğrenen üç kişi var bu köyde...(s. 47)
- “**Bekçiye**, miktara filan bir şey veremeziz gayrı. (s. 48)
- Kendi köyümle **öğretmenlik** yaptığımı köyün arası on saat çeker yürüterek. (s. 55)
- Köyde **muhtar** olabilmek için ilk koşul, varlıklı olmaktır. (s. 67)
- Mühür kimdeyse, keramet ondadır. Köylerin çoğunda, askerlikte çat pat okuyup yazma öğrenmiş, geniş görüşlü kimseler bulunduğu halde, çok kere **muhtarlar**, cahiller arasından seçilir. **Muhtar** oldun mu, ağalık biraz daha büyür, fakir fukaranın boynu, biraz daha inceler. (s. 67)
- İki oğlunu da okula aldık zorla. Hafta geçer, ay geçer, çocukların eli defter, kalem görmez. “Gitsin, gelsin... **Vali** olacak değil okuyup da...” deyip geçiyor.
- Kapı kapı dolaşarak, **muhtar**dan ve bilenlerden araştırarak, **öğretmenlik** ettiğim Nurgöz köyü ile doğduğum Demirci köyünün ölüm, doğum durumunun sayılamasını, geçen dört yıllık bir süre için oluşturdum. (s. 78)
- Atatürk devrimlerinin öncüsün sen bu köyde. **Öğretmen** ordusuna uzatılan bu dili koparmak sana düşer.” (s. 100)
- **Öğretmen** mi, eğitmen mi ne karın ağrısı ise, atın şunları gitsinler be, karışmasınlar **hacmın hocanın** işine bi daha. Ula gariptir didik a, tepemize çıkacak. Gelen konuğu sıkboğaz ediyor... Şunu temizleyin gitsin diyor kör şeytan!” (s. 102)
- Milli Eğitim Müdürlüğü’ne, **müfettiş**e vs’ye durmadan yazarak, bir yandan da **muhtarı** sıkıştırarak, okul üzerine dikkati çektik. “Salma”nın ivedi toplanması ve okul gereksinimine harcanması için emir geldi. (Salmanın köye özgü bir vergi olduğunu bilirsiniz herhalde!) (s. 112)

➤ Postayı gözlemek, gitgide bir hastalık halini aldı bende. **Posta işlerini yöneten mutemetle** az mı bozuştuk? Adamın işi getirip götürmek. Getirdiklerini idare odasına atardı. **Müdür** de, iki ya da üç posta birikince, aklına gelirse **nöbetçi öğretmene** emir verirdi dağıtması için. (s. 115)

➤ “Hasarı Saka da **başbakanlıktan** çekilmiş” dedim. (s. 119)

➤ **Öğretmenlere** hoş gözle bakmayan köylülerin, bu iftiradan sonra takınacakları tavrı kestirebilirsiniz. Kentte de, **bakkalı** çakkalı, “Zaten birader, bunlardan hayır gelmez” diye kestirip atıyorlar. (s. 133)

➤ Milli Eğitim **memuru** da toplantı tutanağının birinci maddesini yazdı. (s. 135)

2.5. Halk Mutfağı

➤ Öyle çeşit çeşit yiyecekler, **katıklar** aramayın bizde. Fırından yeni çıkmış **taze ekmek**, bakkaldan şunu bunu, manavdan **sebze ve yemişler** alıp, sepet sepet eve taşımak yok. Güzden eline ne geçer de evin kıyısına köşesine atarsan, baharı getirirsin onunla. (s. 16)

➤ Hemen unutmadan söyleyim. Alfabe de, “Baba bana **bal** al” cümlesini okurken, sordum: Elli altı öğrenci içinde, yalnız bir tanesi **bal** görmüş. Gerisi bilmiyor. O çocuk da, başka bir köye gezmeye gittiğinde görmüş. “Öğretmenim, ata mı benzer **bal**, yoksa kuzuya filan mı?” diye bir soru yağmuruna tutulup tanımlayamamıştım. Bizim köyde, **sebze** ekilmez değil. Mayıs ta ekilir, ağustosta yetişir ve ilkiydi, sonuydu derken, ekimde kesilir arkası. Bunlar **kabak, pancar** gibi şeylerdir. Bu aylarda **kabak ve pancar yemeği**, evlerde öğle akşam yenilen şeydir. Çünkü baş yiyeceğimiz olan **bulgur pilavı** da yazın bulunmaz. Kış sofrasının temel yemeği olan **bulgur**, harman kalktıktan sonra fazlaca kaynatılır. Ama bahara kadar zor dayanır. **Ekmek** bile bulunmaz o sıralarda çok evlerde. Üç ay ekinin yetişmesini bekle. Kadın kız, işi yoksa **ot** toplasın, kaynat kaynat ye. (s. 17)

➤ Davar gibi **yağ** verecek hayvanlar pek kıt olduğundan **bulgur pilavını**, o da kokusunu sindirecek kadar, ancak beş on ev **yağlı** yiyebilir. Ötekiler **sade suya haşlarlar**. (s. 18)

➤ Ben de Demirci’de öğüttüm **unu**. Gani Çavuş’unkilere göre bayağı iyi oluyor oranın **ekmeği**. (s. 23)

➤ **Ekmek** deyince, kentlerin **somunu** gelmesin aklınıza sakın. Bu bizim **ekmek** kalınca bir **yufkadır**. Yine de çok kere içi **hamur** kalır. Sindirebilene aşkolsun! Lastik gibi, çek çek kopmaz. Kalın bir kâğıdı ıslatıp yiyormuş gibi gelir adama. Ama ne sıkıntıyla yapılıyor o... Şu **ekmek** yapma derdi yok mu, bana öyle geliyor ki, bizim kadınların yaşamını yarı yarıya kısaltıyor. (s. 23)

➤ Her keresinde yarım **şinik unu ekmek** ediyorlar benim için. Aşağı yukarı otuz kırk **ekmek** oluyor. (s. 24)

➤ Kağının harman yerine gelme vakti yaklaşınca, bizim Behice ile Duran’ın anası **azıkları** getirirler. Yemeklerin üstlerini örtmelerini bir türlü öğretemedim. (s. 35)

➤ Bir gün, **kabak** yemeye oturduk. Üstünde yoğurt var **kabağın**. Ama toz tabakası **yoğurdu** bastırılmış, kapkara etmiş. “Baba” dedim, “benim bildiğim **yoğurt** apak olur, bu kara **yoğurt** neden yapılır ki?” (s. 35)

➤ Çeşme, köyün yanında, aramız bir saat... İçmek için getirdiğimiz iki üç testi **suyu**; hep çatlak, yanan ayaklarına döküyor, başına göğsüne döküyor ve bize komşu tarlalardan **su** getirmek düşüyor çok kere. (s. 36)

➤ “Kıran giresice de, mundar çatlayısica. Mosgof malı, gâvur ineği... Biyilki senede, elimi böğürümde koydun! **Bulgur mulgur** gitti. Al, şinci de **çorbahğın** hesabımı gördün. Ben naapiyim de, nerelere gidiyim? Bıktım bu ineğin elinden, illallah dedim. Canım çıksa da kurtulsam.” (s. 39)

➤ Sıcak yemek yemeye ne olacak? **Şalak kemirmeynen** karın doyurmanın sonu öksürüktür...” On bir çocuk yatmakta boğmacadan. (s. 46)

➤ “O vakıtlar hep öyle oldu oğlum! Anam ağnatırdı irahmetlik de; 303'ün kıtlığında tek bi **şinik arpa** geçmiş ellerine; tam iki ay **yağsız tuzsuz un bulamacı** pişirmişler, avuç avuç. O yıl elli kişi kırlmış açlıktan bu köyde!” (s. 49)

➤ Yiyip içtiklerini sormak aklıma esti. Biliyorum ki, şu güz mevsimi başlangıcında **karpuz ekmekten** başka bir şey yemediler. “**Yavan ekmek** nemize yetmiyor” dedi yine Veli Çavuş. Sonra gayet içten ve acıklı: “Senin geçim dediğin bi sırdır bre Mamıdefendi; kimse bilmez kimin neler yiyip, neler çektiğini. Deftere galeme gelmez bu. Gelse de okuyan ne ağnayacak? Gelip beniminden bi kaç gece yatıp gakmalı da bellemeli, Veli Çavuş nasıl geçiniyormuş...” (s. 51)

➤ Söylev çekenlerin çıktığı kürsü değil bu! Yemek piştikten, **akşam yemeği** de pişsin diye **çömlikle tandıra** konulduktan sonra, **tandırda** ısınmanın sırası gelir. (s. 58)

➤ Sulu yemekler, tarlaya **çömlikle** gelir. Ağzına, kapak niyetine bir çaput bağlanır çömleğin. Sonra bu yemekler soğuk suyla şöyle bir çalkalanıveren eğri büğrü, kalaysız sahana boşaltılır. Kırk yıllık, kömür gibi kara, kimi çatlak, kimi sapsız ağaç kaşıklarla yenir. (s. 61)

➤ Köyün üçtaş oturakla iki **şeker** sandığı kırığından başka bir şey bulunmayan dükkânında dizi dizi **rakı şişeleri**, paket paket **sigaralar** sıralanmıştır. (s. 72)

➤ Önünde sofra bezi açık duruyor. Yanımdan gidince **ekmek** koydurmuş yemek için. Bir de **soğan** kırmış. (s. 75)

➤ Çoğu anaların, iyi beslenememeleri yüzünden sütleri de gelmez. Ne yiyorlar ki, **süt** yapsın: **Hıyar ekmek, soğan ekmek, olmazsa yavan ekmek...** (s. 79)

➤ Her hafta perşembe günleri hocaya “cumalık” yağıyor. **Tütün, cigara, sahan sahan bulgur, kuru fasulye, buğday.** (s. 109)

➤ Bu odalardan birinin bir köşesine, iki taş çatarak ocak yaptım. **Yemeği orada pişiririm.** Pişirmek hadi neyse, durmadan gözleri yakan is, duman yine neyse, ama şu bulaşık yıkamak yok mu, ömür törpüsü! (s. 112)

➤ Kasabaya her inişimde, bakkala borç edip, üç ay sonra elime geçen parayı oraya yatırıyorum. **Sigara, içki** gibi şeylere kulak verdiğim yok, ama yine de iki gazete, çocuklara üç beş **şeker** almadan kös kös köyün yolunu tutmak düşüyor. (s. 116)

➤ “Hasarı Saka da başbakanlıktan çekilmiş” dedim. “Şu, **şekeri** pahalılandırın mı?” dedi biri. “**Şekerle** alışverişimiz yok ya, neyse. Bu yeni gelen nasıl ki?” (s. 119)

➤ 9 Ekim cumartesi. Birinci dersten sonra, çocuklara sıra ile sordum. Bu sabah yirmi bir kişi hiçbir şey yemeden aç gelmiş, on kişi **yavan ekmek dürünüp yemiş.** 11 Ekim öğleden sonra: Otuz beş kişi de hep **karpuz şalağı** ile **ekmek** yemiş. (s. 124)

➤ 10 Ocak perşembe günü öğleden sonra: Dört kişi **yavan çorba**, altı kişi **bulgur pilavı**, on altı kişi **ekmek gevretip yemiş** öğleyin. Dört kişi **pilav** ısıtıp yemiş, beş kişi **pekmez dürümü**, ikisi evde anasını bulamamış, aç gelmiş. Beş tanesi, “Ne yiyeceğim?” diye

ağladıktan sonra **yavan ekmek** yiyip gelmişler. On bir kişi **soğan tuzlayıp dürülmüşler...** (s. 124)

➤ Hemen herkesin yediği, şimdi, sabah **cacıklı pilav**, öğleyin **cacıklı dürüm**, akşam **cacıklı pilav**. **Ekmeği** olmayan sadece cacık. 1 Nisan sabahı, ikinci sınıftan on iki kişi aç, on bir kişi **yavan ekmek**, yedi kişi **cacık pilav** (bir öğrenci eksik). Öğleden sonra, otuz mevcudun hepsi **cacıklı dürüm**. **Cacık** deyince, şu iştah verici **yoğurtlu salata** gelmesin aklımıza. Ne gezer burada öyle şeyler. **Cacık** diye buralarda, **karavluk**, **mercimelek**, **çıtık**, **kuşkusu**, **ığnelik**, **yemlik** gibi **otlara** derler. Kadınlar, kızlar bahar boyunca akşamlara kadar dere bayır dolaşarak sele ve çantalar dolusu bu otları toplarlar. **Tuzlanarak yufka ekmeğe sarılıp** yenir. Ya da kaynatılarak veryansın edilir kaşıkla. (s. 125)

➤ Kimine **kavun** yedirmiş, kimine **kelek**. Kiminin boynuna geçirmiş bir çarpık elek. Elekçiler ağladıkça gülmüş felek. (s. 139)

➤ Üç dört günde bir pişirdiği **yağsız pilav**, boğazından zor geçermiş. **Bulgurundan**, **unundan** gayrı, varmış bir de yatağı ya; ne **biberi** varmış, ne **yağı**. Bu nedenle bir yanı aç, bir yanı tok, yese de bir, yemese de birmiş. (s. 139)

➤ Beriki de gam çekermiş, geçtim **tavuk dolmasından**, **kahvesinin** bile olmadığına, konuk müfettişe bir **acı kahve** sunamadığına. (s. 140)

2.6. İnanmalar ve İbadetler

Batıl İnanışlar:

➤ Bir kadına, çocuğuna şekerle ezip karıştırarak kuru çay yedirmesini salık vermiş **üfürükçünün** biri. (s. 17)

➤ Babam, bir gece damdaki delikten bakıp da, geç vakit hâlâ ışık altında oturduğumu görünce huylanmış. **“Cinler yatırmıyor”** diye hemen koşmuş Kalemci Hoca'ya, benim için **muska yazırmaya**. (s. 89)

➤ Bir de baktık Murat Hoca'nın ünü göklere çıkarılıyor: Efendim, **ermişmiş**, **meleklerle görüşürmüş** falan... İşin aslını araştırdık. (s. 89)

➤ Havagazi ya da elektrik ocağı sanmayın, ne gezer burada öyle şeyler! **“Ocaklar”**, yani derde derman ocakları, çevremizde gıvıl gıvıl. Adamın dizine sızı, gözüne boz iner, karnı ağırır, bilmem daha nesi olur; haydi Ocağa... (s. 91)

➤ Bir karış sakal uzatıyorlar. Görünüşte, dünyada gözleri yoktur. İşi **ermişliğe** vurmaktalar. (s. 92)

➤ **“Şık efendi ermiş kişi**. Bugün bir dova etse, gökten nimet yağar.” Öyle olduğu halde, neden yokluktan bir türlü kurtulmadıklarını hiç düşünmüyorlar. (s. 95)

➤ “Mehmet Efendi mademki **ermişmiş**, neden dua edip borcundan kurtulmuyor?” diye sormaya kalksan, karşılık hazır: “Aman gı, nasıl dilin varıp da söylüyon. Gâvur olursun. Allah'tan kork. **Taş ider Allah seni**. Hemen malum olmuştur **şık efendiye** dediklerin.” (s. 96)

➤ **“Hatip'in yüzünü gören cennetlik olacak”** düşüncesi, bir sevinç dalgası halinde dolaştı yüzlerde. Hep birden bağrışıyorlardı: “Kurbanı olduğum Hatip! Aç yüzünü de, ölmeden çabuk görelim. Ellerini öptükten sonra ölsek de aramazık.” (s. 99)

Dinsel Kişilikler:

➤ Gelelim ötekilere; **Allah** kışı vermiş, kış için gerekli olanları da kendiniz bulun demiş. (s. 13)

➤ “Akıl dail eğlence. Sanki toktor **Allah**'ın hikmetine karşı gelecek...” “Veren **Allah**, alan **Allah**. Çok şükür bugünkü günümüze. Biz kaldık da neye yaradı. Ağşamlaradan işimiz gücümüz sövüp sayıp günaha girmek. Hiç olmazsa bunlar sabi sabi gidiyorlar, huri analarının yanına...” (s. 14)

➤ “**Tanrı**, bir de devlet hükümet düzenliliği verirse!” dilekleriyle dolu bütün ağızlar... (s. 6)

➤ “Keşke yaş geçse de burada çürüseydi şu mübarek” dedi. “Şuna bak, şu çocukların haline! Bizi de perişan etti, şu nimeti de. Senin ağnayacağını; Deli Çopur, 'Evimin yakını, ne arar senin ambar burada, ben küllük yapacağımı burayı' diye tutturdu. Şinci kaldırayım da irahmet durunca şu yana kazacağını ambarı.”(s. 22)

➤ “Korkma o kadar, senin karın, bağırsak dediğin şey kul yapısı da eskiyecek mi? **Allah**'ın elinden çıktı o.” (s. 25)

➤ 'Ya sana kim yardım eder?’’ “**Allah!**” (s. 28)

➤ “Ulan” dedi, “ireçper dediğin adam, senede bir kağrı toz yer! Toz yutmasa, işi rast gelmez. Sen kurban olamadın mı bu toza? Gözünü seviyim o tozun. Sen de ağnarsın daha dünyayı, hele ıcık daha dur!” oruçlu olduğuna bakmadan, anam da “**Allah**'a güveniyorum” diye başladı bizimle ekine. (s. 36)

➤ Bu sıcak aylarda, bir yaşındaki çocuğunu tarla tarla gezdirdi de, yine öldürmedi. Herkes şaşakaldı bu işe; “**Allah** esirgediğini esirger” dediler. (s. 38)

➤ “Seneye **Allah kerim**” düşüncesiyle hareket ediyor. (s. 40)

➤ “Avrat, eşşeğe bari para verdimmeyecek **Allah**, sağ olursa kırı. Anası kocayana kadar yetişir, büyür. O zaman da bu kunnar.” (s. 45)

➤ Elimizi **Allah**'a açıyoruz. Bu yıl tüm öldük, dedim a. Bi saçım saptan, eline geçen on üç kileden ne olur? **Allah** bi kapı açarsa açar. (s. 47)

➤ “Yavul!” dedi Nuri Ağa. “Geçen yıl, bu yıl ölenlerde ne var! Bundan sekiz on yıl önce bizim eve bi kıran girdi, tam on tane ölü çıktı. **Allah** seni inandırısın...” (s. 48)

➤ “Güle güle, kusur bizde, gidin **Allah** selamet versin” dediler. Ayrılarak, akşam köye geldik Celâl Özçelik arkadaşla. (s. 49)

➤ “Saat da ne olacaktı! Bu köy, **Nuh Nebi'den** beri, **Allah**'ın bozulmaz saati ile geçinmiş de, bu gâvur okumasının ağzına eğri mi geliyor?” (s. 79)

➤ Gani Çavuş'u göndermişler, geldi. Şu sözleri söylemeye memur etmişler: “İyi, hoş... **Allah** irazı olsun, her huyunu çok beğeniyok. Pınara giden karıya kıza da yan baktığı yok. Kuru mektebin içinde **evliya** gibi geçinip gidiyor; biz olsak çatlardık. Bi de bu huysan vazgeçse...” (s. 82)

➤ O satıcı adamın uyumunu tutturup okudum mu, alıyorum hayır dualarını. Alanların çoğu, okuması olmayan takımından. Yine de asmışlar bir köşeye. “İçinde **Allah**'ın, **peygamberin** adı var. Evin bereketi kaçmaz” diyorlar. (s. 87)

➤ “Lan oğlum, **Allah**'ın işine akıl erdirmeye başlama, anladın mı? Burası sıcak olur da, orası serin mi olur? Ulan oranın **Allah**'ı ayrı mı?” (s. 91)

➤ On üç kişiydiler. Hepsi tarikatta. Bizim deyişle, hepsi “şık.” En küçüğü on dokuz yaşında; tam **hafız**... (s. 93)

➤ Gökyüzünde **İsa** ile Tur Dağı'nda **Musa** ile **Muhammet Mustafa** ile Zikredeyim **Mevla'm** seni.

➤ “**Allah** hu, Pilav su, **Allah** hay! Kahve çay! deyip zikretmekle iş bitmez. Kalbinizi düzeltin önce. Köy köy kış sallayıp gezeceğinize, çiftinizi çubuğunuzu düzeltin. Bak bakalım **Allah** kimi severmiş.” (s. 94)

➤ **Allah**'a daha fazla yaklaşmak için, bir de “çileye çekilmek” var. Hint fakirleri gibi. (s. 98)

➤ O köyde **şık** olmayan kalmamış. Sizin burası nasıl bilmem?” “Aynı, **hafız** efendi, aynı!” diye karşılık verdiler. (s. 101)

➤ Hocam şöyledir, hocam böyledir, dilimizin döndüğü kadar anlatıyoruz. **Nuh** diyor da, **peygamber** demiyor. (s. 117)

İbadet ve Dini Ritüeller:

➤ Muhtarın odasına girdiydim; içeridekiler hep ayakta. Meğer birisi **yemin ediyormuş**. **Yemin** bitince oturduk. Bir kişi daha geldi, yeniden ayaklandılar, ben de kalktım. O gelen de **etti yemini**; yine geldi birisi. Anlaşılan bütün köylü **yemin ediyor**. (s. 20)

➤ İşi yolunda olan bazıları, eşek koşanlara “dinsiz” diyorlar. Oysa bunlar **namazın vaktini** şaşırmazlar. Eşek koşmasın da kendini mi koşsun, neylesin? (s. 26)

➤ Bazan anama ufak bir şey soracak olsak, “Benim dermanım mı var söylemeye...” diye kısa keser. Ama bir yandan da durmadan **ilahi söyler**. (s. 36)

➤ Caminin kapısı batıyadır. Kapının eşiğinde bir bel (işaret) vardır. **Öğle namazına** biriken halk, oraya bakar durur. Sonra güneş o “bel”e geldi mi, **ezan okunur...** Akşam, güneş batıp da, battığı yer kızarıırken. **Yatsı kestirmecedir: Sabaha kadar yolu var. “Ne kadar geç kılınırsa, o kadar iyidir”** derler. Sabaha gelince; onu da tanyerine göre ayarlayıp, **ezanı** okuyor hoca. (s. 61)

➤ **Namaz vakitleri** dışında ise, zaman kavramı kimseyi ilgilendirmez... (s. 61)

➤ Ne zaman, nerede rastlaşsak, “Anana ırahmet” diye **hayır duasını** alıyorum. (s. 72)

➤ **Orucu** bozdun mu, yan yan bakarlar adama. Gelen atar lafi, giden atar. Bizim Cinavların Honnuk Dede durur mu hiç, **oruç** yiyenleri görür de: “Böyleleri sacın üstünde yanıp kavrulurken şu suya tumanlar yok mu, cennetteki çayırın çimenin arasından onları seyredecekler. Allah'ın verdiği canı Allah'tan esirgeyenleri...” der. (s. 90)

➤ **Namaz vakitleri** dışında bütün işi de, ötekinin berikinin ardından koşmaktır. (s. 94)

➤ “Sabaha kadar höykürerek **zikrettiler**, öğretmenim. Sabahnan camiden çıkınca buğday topladılar. (s. 103)

➤ “Sabah”larını sordum. Kimi “**elham**”, kimi “**sübhaneke**”, kimi “**Allahümme sallî**” ezberliyormuş. (s. 108)

➤ “Yahu, **aptesten** amaç temizlik” demeyegör, “Gâvur oldun işte” diye yapıştın verirler. (s. 117)

➤ “Ne bilsin ufacak çocuklar **ibadeti**?” diyorum. “Allah bilir, kabul eder. Bizlere asıl öte dünya lazım. Şu seninkiler dünyalık. At, eşek... Zamane okuması... Hava!” (s. 118)

➤ “Güzeltene yalnızsın şurada. Şu kâğıtlara boşu boşuna kafa yoracağına, **aptesini alıp namazını kılsan**, Allah’a borcunu ödese... İyi, güzel; doğrusun, temizsin. Bizim yanımızda olduğun gibi, Allah’ın yanında da öyle ol...” diyorlar. (s. 120)

➤ “Bundan sonra **namaz** kılmayacak olursan, şinciden itibaren evlatlıktan irt ediyor seni. Ne bu Allaşkına. Hem şu üst üste kayılı gâvur kitaplarını okumayacan bundangilli. İlaem Müslümanlığa heves eder, **namazlığını** beller, Müslüman olur, sen deli gibi inat edip gâvurluğa hizmet ediyon. Var da bi bak, ne diyor elin oğlu sana. Bi bakmada ağnarlar adamın ne olduğunu... “Yani, “herkes inancında, ibadetinde özgürdür” düşüncesine akılları yatmıyor bir türlü. (s. 120)

➤ Hoca’nın cüppesini havalansın diye ipe sermişler. Derken şiddetli bir yel, estiği gibi cüppeyi alıp götürmüş. Hoca “**Şükür ya Rabbi!**” diye **dua etmeye** başlayınca, karısı, “Ayol, niye **dua** edersin?” diye sormuş. “A hatun; ben de içinde olsaydım, halim nice olurdu?” demiş. Bizimkisi de o hesap. Ya duvar geçerken biz altında olsaydık? Ucuz kurtulduğumuza **şükredelim**. (s. 123)

➤ Dilini yutmalı, sessizce **oruç tutmalıymış** adam, yoksa başına yıkılırmış dam. (s. 139)

Kutsal Kitaplar:

➤ “O gün köylüden ayrılmayacağına, Susuz’a varıp da dara gelince kaçmayacağına, dinine imanına mı?” Karşısındaki de gürlereyerek, şöyle edeceğini böyle edeceğini söyleyip, evetçesine elini basıyor **Kuran**’ın üstüne... (s. 20)

➤ Köy odasına gidince hemen basmış yaygarayı, benden için: “**Kuran**’ı da, ayeti de, Allah’ı da; her şeyi inkâr ediyor.” (s. 95)

➤ Bir **Kuran** okudum; cemaat hepten dudağını yaladı. (s. 100)

➤ “Akşam, Çimli’de **Kuran** okudum biraz. Sabaha kadar da zikir yaptık. O köyde sık olmayan kalmamış. Sizin burası nasıl bilmem?” (s. 101)

➤ Hiyerif Mamıdefendi, senin nirene yarıyor bi desene? Bi Allah adı mı geçiyor, peygamber adı mı geçiyor? Ne var dinden imandan hiyerif? Çocuk işi, çocuk. Şinci sen **Kuranıkerim**’i as efendim boynuna. Ezberle avare avare gezdiğin yerlerde. Ol hiyerif şöyle güzel bir hafız...” (s. 121)

Kutsal Mekânlar:

➤ **Caminin** kapısı batıyadır. Kapının eşiğinde bir bel (işaret) vardır. Öğle namazına biriken halk, oraya bakar durur. Sonra güneş o “bel”e geldi mi, ezan okunur... Akşam, güneş batıp da, battığı yer kızarıırken. Yatsı kestirmededir: Sabaha kadar yolu var. “Ne kadar geç kılınırsa, o kadar iyidir” derler. Sabaha gelince; onu da tanyerine göre ayarlayıp, ezanı okuyor hoca. (s. 61)

➤ “Şinci evde durulur mu? Ayaz keser içerisi. Günler döndü gayrım. **Cenneti** âlâsı sayılır köşeler bunların...” (s. 63)

➤ Birisi “Ulan benimki fazla almazsa avradımı...” öteki, “Anamı **Kâbe** yolunda zina edeyim ki, az alır da o sandığı kırmazsam...” derken iş büyüdü, gelsin kama, tabanca... (s. 70)

➤ Eğer, “dünyada harcadığımız soluğun hesabını **öbür dünyada** vereceğimiz” doğru ise, köy kadını mutludur, kazançlıdır. (s. 73)

➤ Lokma hırka davaları unutulmuş, **cenneti âlâ** hülyası sarmıştı hepsini. (s. 88)

➤ “Böyleleri sacın üstünde yanıp kavrulurken şu suya tumanlar yok mu, **cennetteki** çayırın çimenin arasından onları seyredecekler. Allah’ın verdiği canı Allah’tan esirgeyenleri...” der. (s. 90)

➤ Hacı Efendi, herkesten önce **camiyi** boylar. Daha güneş eşikteki bele gelmeden girer içeri. (s. 93)

➤ Baş şeyh söylemiş ya: “Sakalı uzattıktan sonra, ne yapsan doğaldır, sakıncasızdır, doğru **cennete** gidersin.” Ne de kolaymış ya, şu **cennete** girmek... (s. 95)

➤ Konya’nın en işlek **camisinin** hocasını buldum. Vaziyeti anlattım. O da âlim bir adammış. Beni **camiyeye** götürdü. Bir Kuran okudum; cemaat hepten dudağını yaladı. (Bu sırada bizim odanın cemaati de dudaklarını ısırды, bakışlar keskinleşti; hafız çocuk gözlerde büyüdü de büyüdü) (s. 100)

2.7. Rüyalar ve İnanışlar

➤ Ama aradan çok geçmedi, bir dedikodudur başladı. Ünü çevre köylere yayılmış olan bizim Niyazi Hoca, bir **düş** görmüş: Melekler bu işe kızıyorlarmış. Köyün başına kudretten büyük bir bela gelecekmış; o su, hayırlı su değilmiş. (s. 65)

2.8. Tabiatüstü Varlıklar ve İnanışlar

➤ Babam, bir gece damdaki delikten bakıp da, geç vakit hâlâ ışık altında oturduğumu görünce huylanmış. “**Cinler** yatırmıyor” diye hemen koşmuş Kalemci Hoca’ya, benim için muska yazırmaya. (s. 89)

➤ Bir de baktık Murat Hoca’nın ünü göklere çıkarılıyor: Efendim, ermişmiş, **meleklerle** görüşürmüş falan... İşin aslını araştırdık. (s. 89)

➤ Bir karış sakal uzatıyorlar. Görünüşte, dünyada gözleri yoktur. İşi **ermişliğe** vurmaktalar. (s. 92)

2.9. Oyun ve Eğlenceler-Unsurları

Çocuk oyunları:

➤ Okul binasının yapılışı, beş yıl öncedir. **Çocukların oyun oynarken yaptıkları evciklerden** ayırmsız, yumruk gibi taşlarla baştan savma yapıldığı bir bakışta anlaşılır. (s. 123)

Yetişkin Oyunları:

➤ Delikanlıların dükkân borcunu, **kumar** borcunu ödemek için kuyudakileri çaldıkları da olur. (s. 21)

➤ Hatta bunların yoksulluk yüzünden evlenememişleri o kadar dile düşmüştür ki, köyde bir **kirpi oyunu** vardır. Bir kişi çula bürünerek kirpi olur, söylenen türkü hoşuna giderse ellerini kaldırır, oynar. Hoşuna gitmezse pusar ve oynamaz. Türkücü, “Çınarlardan dünür gelmiş- Alın mı, kirpim, saran mı, kirpim?” deyince kirpi yerinden kıpırdamaz. (s. 77)

2.10. Diğer Halk Bilimi Unsurları

Deyimler ve atasözleri:

➤ Anketi yanıtlayan öğretmen haklı olmalı: “**Baş kalkmayınca, kış kalkmaz**” diye bir söz var bizde. Köyün başı muhtar değil mi? (s. 68)

➤ **Şahabının hatırı için köpeğine taş atma, demiş atalar.** Sen olmasaydın Ismayıl, komazdım ahdimi!” (s. 81)

Gelenek Görenekler:

➤ Eşek yaladıktan sonra, sıpanın kulaklarını çöttük, dik dursun diye, **gelenektir.** Babam burnuna üfürdü ve kulağına seslendi: “Kırr! Anandan arkaya kalma! Seni canavar yir!” Bu da gelenektir. (s. 45)

➤ **Köylülerin birçok pratik ölçüleri** vardır. Soyunup yere oturarak toprağın tavını anlamak, keçinin kuyruğuna bakarak, havanın iyi ya da kötü olacağını kestirmek gibi... (s. 60)

➤ Kadının gizli yeri ağzıdır. Kadının ağzı başına örttüğü yemeninin ucuyla sarılıyor. Açsa açsa yemek yerken açabilir. Onu da erkekle yemez. Bir ailenin erkekleri ayrı, kadınları ayrı yerler yemeği. Bundan başka sesi de gizlidir kadının. Rastgele herkesle konuşamaz kadın. Hele genç bir kız ya da gelin, kendinden büyük erkeğe, kadına, özellikle akrabaya el ve baş işaretiyle bile meram anlatamaz. Yüzüne bakamaz. Eğer, “dünyada harcadığımız soluğun hesabını öbür dünyada vereceğimiz” doğru ise, köy kadını mutludur, kazançlıdır. (s. 73)

➤ Bir de sakal gözetmek **gelenegi** var. Kadın, hangi yaşta olursa olsun, yedi yaşından yukarı bütün erkeklerin sakalını gözetir. Yolda giderken iki yüz adım geride de olsan, sen geçinceye kadar bekler, yüklü olsun, boş olsun. Çünkü herkesin dilinin ucunda hazır duran bir söz var. Hele yanılıp da erkeği geçmeyegörsün; beriki hemen yapıştırır: “Makası amma da keskinmiş be!” Kadının gözü öylesine yılmıştır ki, bu sözü işitmekten. “Biz ağır yürüyeceğiz, sen bekleme, geç” desen bile geçmez. Ağır ağır arkadan yürür. Tıpkı Hindistan'daki paryalar gibi. (s. 73)

➤ Ocaklara, gelişigüzel çıkıp gidilmez. Remil atılır. Bir kaba biraz su konur. İçine iğneler bırakılır akşamdan. Uçları, ocak bulunan köylere çevrilir. O dert hangi ocaktan geçecekse, iğnenin o yanı, geceleyin paslanır. Hasta o ocağa gider sabahleyin...(s. 91)

3. Sonuç

İncelenen eserin içeriğini geçim derdi, köy hayatından sahneler, inanışlar, okul ve okuma konuları oluşturmaktadır. Yazar Cumhuriyet aydınlarıyla ötekileştirilen köylüler arasındaki ilişkiyi samimi bir şekilde yansıtmıştır.

Makal'ın köy hayatıyla başlayan yaşam serüveni ve Anadolu'da öğretmenlik yapmasının avantajıyla köy ve köy sorunlarına yaklaşımında yazara daha gerçekçi bir anlatım sağlamıştır. Yazar kendi insanının dertlerini, onların dil zenginlikleriyle anlatır. Bu konuda Nayır (akt. Kocabaş, 2019) “Bu eser, köyde yaşayan bir köy çocuğunun şahadetidir” vurgusunu yapar. Yazar, bu sayede Anadolu insanını ve folklorunu yakından tanıma fırsatı bulmuş, bu eserinde anlatıcı olduğu kadar, anlatıklarının deneyimleyicisi, tarafı da olmuştur. Yazar köylü hakkında kesin yargı bildirmeyip bunu olaylar ve diyaloglar vasıtasıyla okuyucuya cevaplatmaya çalışmıştır. Makal eserlerinde köy halkının ağız ve şivelerini inceliklerle kullanarak dönemin sosyal yaşantısını tüm gerçekliğiyle yansıtmıştır. Bu yansıtma kendisinden sonraki araştırmacılar için de rehber olmuştur. Böylece Türkçeye, Türk folkloruna ve konuşma diline “köy literatürü”nü de eklemiştir. Makal'dan önce Refik Halit'in Memleket Hikâyeleri, Reşat Nuri'nin Anadolu Notları vardır. Fakat bu eserler

şehirlinin taşraya bakışlarıyla sınırlıdır. Kısa alıntılarla ilerleyen “Bizim Köy”ün biçimsel yönden göze çarpan bir yanı yoktur. Üslup özellikleri ve anlatım açısından da normal bir kitap olmasına rağmen, Türkiye’nin köy gerçeğini tüm yalınlığı ve olumsuzluğuyla kamuoyunun gündemine taşımayı başarmıştır. Bu yönelim köy dilinin ve halk edebiyatı unsurlarının da incelenmesini sağlamıştır. “Bizim Köy” ile toplumsal gerçekçi edebiyatın başlamasına öncülük edilmiştir. Makal bu gelişme ve değişimin hem kahramanı hem de kurbanı olmuştur. Eserde göze çarpan konuların başında öğretmenlerin köy imamıyla, köy ağasıyla, kurs hocalarıyla ve beylerle karşı karşıya gelmeleridir. Bu karşıtlık bazen de muhtar, kaymakam veya vali ile de olmuştur. Köylüyle karşı karşıya kalınan durumlarda genellikle akılcılığı ve bilimselciliği savunan öğretmenlerin karşısında “din sömürücülüğü” yapan, köylüyü kandıranlar vardır. Eserin çoğunluğunun dinle alakalı uygulamalar ve söylemlerle dolu olduğu görülmüştür. Eserde her olayı mutlaka bir sebebe bağlama geleneği vardır. Bunun sonucunda da köyün ileri gelenine, imamına, şeyhine veya ermiş kabul edilen birine bir muska yaptırma söz konusudur. Niyazi Hoca’nın gördüğü rüyalarla köylünün hareket etmesi, “Sakalı uzattıktan sonra, ne yapsan doğaldır, sakıncasızdır, doğru cennete gidersen” gibi söylemlerde bu batıl inanışa örnek olarak verilebilir. Gelenek-görenek başlığı altında bilimsellikten ve akıldan uzak bazı yöntemlerin olduğu da görülmüştür. Köylerde verilen sözler, edilen yeminler ya beş kuruş değeri olmayan kadınlar üzerinedir ya da çok kutsal sayılan din unsurları üzerinedir.

Eserde Makal’ın kadın konusundaki tespitleri dönemin bakış açısını yansıtması açısından önemlidir. Eserde geçen “yemeğini ayrı yerde yer, ağzını dahi örter ve erkeklerin yanında asla konuşmaz” gibi cümlelerden de anlaşılacağı üzere kadına değer verilmemektedir. Kadın sokakta 7 yaşındaki erkek çocuğuna bile saygılı davranmalıdır. Buna “sakal gözetme” adı verilmektedir. Kadın asla bir erkeği sokakta geçemez. Kadının durumu ne olursa olsun erkeğin arkasından gelmelidir. Erkek durursa kadın da durmalıdır. Kadınlar için “dünyada harcanan soluğun hesabı öbür dünyada verilecekse, kadın mutludur, kazançlıdır” denilerek kadının söz hakkının olmadığı dile getirilmiştir. Kadın konusu eserde evlilik maddesi altında da karşımıza çıkmaktadır. Yaşları 15’ten az olan evlendirilen kızlar fazladır. Çünkü kız demek, erkek evi için yıkım olan başlık parası demektir. Öyle ki dul kalan kızlar, kız babası için bulunmaz bir nimettir. Hemen kızı için –sözgelimi- pazara çıkar ve uygun birilerini arar. Hatta 10 yaşındaki kızları 4 sene sonra evlendirmek kaydıyla yüz liraya satanlar da vardır.

“Bizim Köy” köyü ve köylüyü tüm gerçekliğiyle yansıtması açısından edebiyatımız için önemli bir eserdir. Makal “Bizim Köy”le Cumhuriyet aydınları tarafından ötekileştirilen köyü ve köylüyü samimi bir şekilde tüm gerçekliğiyle göstererek, köylüye yönelimin ülkeyi her açıdan düzlüğe çıkaracağı inancındandır.

Kaynaklar

- Başaran, M. (2008). “O köy bizim köyümüzdü...” *Radikal Gazetesi*
<http://www.radikal.com.tr/kitap/o-koy-bizim-koyumuzdu-860574/>
- Bayrak, M. (1978). *Köy Enstitülü Yazarlar*, Ozanlar. Ankara: TÖB-DER Yayınları.
- Beryl P. (1939). *Türkiye’de İlk Tahsil Hakkında Rapor*, T.C. Maarif Vekilliği Ana Programa Hazırlıklar, Seri. B, No.4, İstanbul: Devlet Basımevi.
- Dündar, A. (1995). *Şeriata Karşı Laik Eğitim Özgür Toplum*. Ardıç yayınları.
- Erbaş, G. (2019). *Mahmut Makal’ın Hayatı, Sanatı ve Edebî Eserleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsel, Ö. Tekergül, E. Turan, K. Toraman B. Karagöz, Ö. Gültaş, M. (2009). “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Bir Eğitim Modeli Köy Enstitüleri”, *1. İnşaat Mühendisliği Eğitimi Sempozyumu*.
- Kocabaş, K. (2019). “Mahmut Makal: ‘Canlandırılacak Köy’den ‘Bizim Köy’e’”. *Kitap Dergisi*.
- Kut, D. (2000). *60 Yılda Basında Köy Enstitüleri*, Ankara: Gülkeni Yayınları.
- Makal, M. (2008). *Bizim Köy*. İstanbul: Literatür Yayınevi.
- TDK, (2020). <https://sozluk.gov.tr/>
- Yıldız, N. Akandere, O. (2017) “Köy Enstitülerinin İdeolojik Yapısı”, *Journal Of Modern Turkish History Studies*, XVII/35 (2017-Autumn).

